

УДК 351.746.1

Андрій ВІХТЮК

*Адміністрація Державної прикордонної служби України,
м. Київ*

Сергій МУШИНСЬКИЙ

*Адміністрація Державної прикордонної служби України,
м. Київ*

Алла ПОТАПЧУК

*Адміністрація Державної прикордонної служби України,
м. Київ*

СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ ПРОФІЛЮВАННЯ РИЗИКІВ У ДЕРЖАВНІЙ ПРИКОРДОННІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ

У статті розглядаються питання алгоритмізації процесу профілювання ризиків та визначення основних підходів до удосконалення зазначеного процесу з метою адекватного реагування на наявні та потенційні загрози у сфері прикордонної безпеки відповідно до вимог сьогодення.

Ключові слова: *профілювання ризиків, профіль ризиків, індикатори ризиків, прикордонна безпека.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасні трансформації зовнішнього та внутрішнього безпекового середовища України вимагають адекватного реагування системи забезпечення національної безпеки держави на наявні та потенційні загрози. В умовах роз-

© Віхтюк А., Мушинський С., Потапчук А.

ширення спектру загроз у прикордонній сфері та актуалізації воєнної загрози, потребує збільшення ефективності управління інформацією, розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення інтегрованого управління кордонами на відомчому, національному та міжнародному рівнях. Для вирішення зазначених завдань необхідне удосконалення наявних та запровадження інноваційних технологій у сфері аналізу ризиків.

У сучасних умовах аналіз ризиків це напрям, який розвивається найбільш динамічно та є інструментом для забезпечення ефективного управління у різних галузях діяльності, у тому числі й правоохоронній. У свою чергу запровадження профілювання ризиків відображає фундаментальні зміни в сучасних підходах до інтегрованої системи охорони державного кордону, а також у співпраці з правоохоронними інституціями як на національному, так і на міжнародному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опираються автори. У сучасній вітчизняній науковій літературі існують дослідження, які певною мірою стосуються вивчення та впровадження профілювання ризиків у сфері прикордонної безпеки. Питання профілювання ризиків розглянуті в дослідженнях А. В. Махнюка, Ю. А. Дем'янюка, О. І. Кириченка, Д. А. Купрієнка, В. С. Сіцінського, О. М. Ставицького [1–6] та ін. Проте активізація загроз та викликів національній безпеці України, зокрема контрабанди зброї, боєприпасів, засобів терору, наркотиків, нелегальної міграції тощо зумовлюють необхідність подальшого дослідження та удосконалення питань алгоритмізації процесу профілювання ризиків, його нормативного визначення та впровадження.

Метою статті є визначення підходів до удосконалення процесу профілювання ризиків відповідно до вимог сьогодення з метою адекватного реагування на наявні та потенційні загрози у прикордонній сфері. Профілювання ризиків є одним із перспективних напрямів превентивної діяльності прикордонної інституції, який потребує постійного вдосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Профілювання ризиків здійснюється відповідно до методик та правил, які розробляються

на основі досвіду діяльності співробітників правоохоронних органів. Разом з тим профілювання ризиків дозволяє виявляти лише відомі ризики, відносно яких можливо сформулювати відповідні індикатори.

У той же час можливість безперервно доповнювати профілі ризиків новими індикаторами (уточнювати діючі) з урахуванням нової інформації та оптимізувати їх для збільшення ефективності та скорочення кількості індикаторів, які не спрацьовували, дозволяють правоохоронним органам з достатньо високим ступенем вірогідності виявляти нові типи загроз, а також нові типи правопорушень, які можуть залишитися поза увагою наявних правил і систем контролю.

Отже, профілювання ризиків – це засіб, за допомогою якого правоохоронні органи застосовують аналіз ризиків у ході реалізації правоохоронних функцій на практиці. Це простий, але дуже ефективний метод цільового використання ресурсів на основі сучасних знань та оперативної інформації. Він використовується для фокусування та найкращого використання наявних ресурсів, спрямованих на боротьбу з відомими загрозами. Слід звернути увагу, що профілювання ризиків є важливим елементом запровадження в оперативно-службову діяльність результатів аналізу ризиків. Воно здійснюється безпосередньо у підрозділах охорони державного кордону, а заходи з організації профілювання ризиків здійснюються на всіх організаційних рівнях Державної прикордонної служби України відповідно до покладених завдань і визначених повноважень.

Профілювання ризиків може розглядатися як:

метод виявлення правопорушників шляхом аналізу їх поведінки та використання техніки спеціального опитування;

спосіб установалення особистості підозрюваного, який полягає у виявленні психічних особливостей людини, його емоційних та особистісних якостей;

інструменти, які вимагають зібрати та встановити профілі злочинців, терористів або нелегальних мігрантів, а також контрабандистів для того, щоб виявляти вірогідних порушників з певною долею вірогідності.

Профілювання ризиків дозволяє:

зменшити надмірний контроль відносно законослухняних осіб;
знизити кількість потенційних підозрюваних і зменшити час на перевірку (уникнути поверхневих і безрезультатних перевірок);
провести подальші дослідження дій та тенденцій злочинної діяльності.

Профілювання ризиків здійснюється за встановленими профілями (з використанням інформації, індикаторів ризиків, внесених у їх формуляри), а також за характерними типовими ознаками можливого правопорушення.

Профіль ризиків – це сукупність інформації про загрозу у сфері безпеки державного кордону та індикаторів ризиків можливого правопорушення на державному кордоні, за якими це правопорушення може бути виявлене.

Процес розробки профілю ризиків повинен передбачати виконання таких дій:

обробка інформації з метою визначення сфери загрози (правопорушення) та ризиків, що з ними пов'язані;

відокремлення (встановлення) ознак (індикаторів ризиків), за якими може бути виявлене правопорушення;

визначення заходів/форм контролю щодо запобігання правопорушенню або уникненню проблемної ситуації та порядку проведення перевірок;

визначення рекомендацій (алгоритму) щодо дій персоналу у разі спрацювання індикаторів, а також заходів безпеки;

визначення строку та сфери дії профілю ризиків;

встановлення строків та періодичності здійснення контролю ефективності застосування профілю ризиків (моніторингу профілю ризиків).

Головним елементом під час розроблення профілю ризиків є визначення індикаторів ризиків, які являють собою певні критерії та всі разом слугують як практичний інструмент для вибірки, а також виявлення об'єктів, які представляють потенційну можливість нести загрозу в певній сфері безпеки.

Індикатори, які використовуються для профілювання ризиків, можуть бути отримані:

з регулярного відслідковування оперативних даних, змін у політичній, економічній та демографічній ситуації у суміжних державах та у світі;

аналітичних звітів (іншої аналітичної продукції), довідок за обставинами здійснених затримань, розкритих способів протиправної діяльності, маршрутів порушників, використаним схемам злочинної діяльності, досвіду інших правоохоронних органів;

особистого (професійного) досвіду, постійного спостереження за особами, що перетинають державний кордон з метою сформувати типові образи (профілі) окремих груп або осіб;

досвіду інших відомств, а також іншої інформації (консультацій з експертами інших правоохоронних органів, психологами, співробітниками взаємодійних державних органів та комерційних компаній тощо);

аналізу досвіду іноземних держав, їх правоохоронних органів, міжнародних організацій та установ, у тому числі у рамках інформаційної взаємодії.

З метою поліпшення стану профілювання ризиків постійно вдосконалюється система обміну інформацією з суміжними державами, зокрема впроваджено обмін описами виявлених підроблених документів (алертами). Наразі такий обмін вже розпочато з прикордонними службами Республіки Польща, Республіки Молдова, Словацької Республіки, Угорщини та Республікою Білорусь.

Відповідно до рівня застосування профілі ризиків класифікуються: національні – призначені для застосування на території всієї держави;

регіональні – притаманні для певного регіону або не менше ніж для двох областей;

місцеві – притаманні для однієї області.

При цьому інформація з регіональних (місцевих) профілів повинна використовуватися як частина загального аналізу ризиків та, де необхідно, переведена у національний (регіональний) статус. Усі про-

філі, за результатами моніторингу, повинні розглядатися (уточнюватися) на регулярній основі. Необхідно ввести заходи безпеки щодо того, хто може змінювати профілі на всіх рівнях.

Відповідно до строку дії профілі ризиків поділяються:

на поточні – строки, дії яких повинні встановлюватися на тривалий (визначений) або невизначений термін, виходячи з оцінки його селективності та періодичності контролю за результатами;

сезонні/періодичні – строки, дії яких визначаються сезонними змінами ситуації або іншими причинами, які мають періодичний характер (пов'язані з циклічністю природи);

спеціальні – установлені для особливих випадків.

У свою чергу за значимістю індикатори профілів ризиків поділяються:

на превентивні – в яких вбачається низька можливість правопорушення. Застосовуються лише за сукупністю;

очевидні – яким характерна висока вірогідність правопорушення. При спрацюванні даних індикаторів проведення заходів додаткового контролю другої лінії є обов'язковим;

безсумнівні – є фактичним доказом скоєного правопорушення.

Після розроблення профілі ризиків разом з іншою інформацією та оперативними даними будуть забезпечувати основу для цільового виявлення потенційних правопорушень, у т. ч. транспортних засобів або фізичних осіб з високим рівнем ризиків.

Необхідно зазначити, що опрацювання профілів ризиків – це не лише робота фахівців ланки аналізу ризиків. Активну роботу у цьому повинні проводити структурні підрозділи органів управління за напрямками прикордонного контролю, прикордонної служби, кримінального аналізу, аналізу ризиків, а також із залученням експертів Головного експертно-криміналістичного центру.

Профілі ризиків безпосередньо застосовуються:

для оцінки ризиків під час здійснення контрольних функцій правоохоронних органів;

забезпечення ефективності вибіркового контролю та максимально ефективного використання наявних ресурсів;

визначення пріоритетів у ході збору інформації про правопорушення під час та за результатами профілювання ризиків.

Етапами вибірки для профілювання ризиків можуть бути:

спостереження – на етапі спостереження звертають особливу увагу на зовнішній вигляд та поведінку;

перевірка документів (огляд транспортних засобів) – з контролю проїзних документів та інформації, наданої особою, яка піддається перевірці, можуть визначитися невідповідності;

початкове інтерв'ю – за результатами аналізу відповідей на запитання співробітника правоохоронного органу можливо виявити підозрілу особу;

відбір для більш ретельної перевірки – якщо є вагомі підстави за результатами проведення попередніх етапів.

Документування результатів установлення (визначення) індикаторів ризиків може здійснюватися шляхом розробки формуляра профілю ризиків або інформаційного повідомлення. Порядок їх кодування, обліку, поширення, внесення до інформаційних масивів (баз) даних визначається відповідним нормативним актом (інструкцією).

Під час усього строку дії профілів ризиків здійснюється моніторинг їх ефективності, який передбачає формування “історії” профілю ризиків шляхом накопичення та узагальнення наявної інформації, що була отримана розробником у рамках повноважень з різних джерел про проблему, яка описана у профілі, та даних про результати застосування профілю.

Результати моніторингу профілів ризиків, як правило, фіксуються в аналітичній довідці (інформаційному бюлетені), що додається до матеріалів з розробки профілів ризиків на наступні періоди.

У 2016 році за участі Інституту програмних систем Національної академії наук України для Державної прикордонної служби України було розроблено електронну систему профілів ризиків. Створене програмне забезпечення дозволить перевести в електронний формат усі профілі ризиків, систематизувати роботу з профілювання ризиків на територіальному рівні та надасть можливість онлайн доступу до них на другій лінії контролю. У перспективі ця система стане основою для

подальшої імплементації автоматизованого профілювання ризиків з метою полегшення роботи у відборі осіб та транспортних засобів на першій лінії контролю для здійснення їх поглибленої перевірки.

Слід урахувати, що профілювання ризиків можливе для застосування не тільки в оперативно-службовій діяльності Держприкордонслужби. Його можна застосовувати і в діяльності інших правоохоронних органів як бар'єрної функції щодо запобігання незаконному переміщенню через кордон осіб, предметів контрабанди, транспортних засобів, товарів і вантажів або їх законному переміщенню, але зі злочинною метою.

Разом з тим окремі підходи можуть бути застосовані в діяльності поліції, зокрема шляхом:

систематизації і формалізації типових (характерних) ознак, за якими можна виявити жертв торгівлі людьми (за зовнішніми ознаками, манерою поведінки, у ході опитування поліцейськими, маршрутом їх руху, особами, які супроводжують, типами легенд, що застосовуються під час перевезення і т. д.);

розроблення профілів злочинців, вербувальників, перевізників та членів організованих злочинних груп.

Систематизовані та формалізовані типові (характерні) ознаки, розроблені профілі ризиків та інформаційні повідомлення використовуються в навчальному процесі для підготовки персоналу правоохоронних органів.

Висновки. Удосконалення профілювання ризиків дасть змогу забезпечити прийняття обґрунтованих управлінських рішень в умовах бюджетних і ресурсних обмежень, а також підвищити ефективність оперативно-службової діяльності органів і підрозділів охорони кордону в контексті досягнення індикаторів, визначених Стратегією розвитку Державної прикордонної служби України [7].

Напрямом подальших досліджень можна визначити опрацювання методик і способів автоматизації процесів обігу, зберігання матеріалів з аналізу ризиків та профілів ризиків, порядку їх використання в оперативно-службовій діяльності Державної прикордонної служби України.

Список використаної літератури

1. Махнюк А. В. Стратегічний аналіз ризиків у сфері інтегрованого управління кордонами: розроблення паспортів загроз прикордонній безпеці / А. В. Махнюк, О. І. Кириченко // Економіка та держава. – 2012. – № 7. – С. 107–109.
2. Махнюк А. В. Методика аналізу ризиків у сфері прикордонної безпеки / А. В. Махнюк // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 10. – С. 116–119.
3. Махнюк А. В. Стан запровадження системи аналізу ризиків у прикордонних відомствах держав – членів Європейського Союзу [Електронний ресурс] / А. В. Махнюк // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 6. – С. 122–125. – Режим доступу : http://www.investplan.com.ua/pdf/6_2012/33.pdf
4. Розробка методологічного підходу щодо комплексної оцінки загроз прикордонній безпеці / О. М. Ставицький, А. В. Махнюк, Ю. А. Дем'янюк та ін. // Звіт про НДР (шифр 214-0056 I “Оцінка загроз”). – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2015. – 178 с.
5. Махнюк А. В. Окремі підходи до запровадження аналізу та профілювання ризиків в інтегрованому управлінні кордонами [Електронний ресурс] / А. В. Махнюк // Електронне наукове фахове видання “Державне управління: удосконалення та розвиток”. – 2012. – № 2. – Режим доступу : <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=derzhavne-upravlinnya-udoskonalennya-ta-rozvytok&s=%3C/p%3E%3Cp%20id=&z=387>
6. Махнюк А. В. Методика профілювання ризиків у Державній прикордонній службі / А. В. Махнюк // Збірник наукових праць. Серія : військові та технічні науки. – № 53. – Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2010. – С. 41–44.
7. Про схвалення Стратегії розвитку Державної прикордонної служби України : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.11.2015 № 1189-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1189-2015-%D1%80>

Рецензент – доктор військових наук, доцент Купрієнко Д. А.

Вихтюк А., Мушинский С., Потапчук А. Современные механизмы профилирования рисков в Государственной пограничной службе Украины

В статье рассматриваются вопросы алгоритмизации процесса профилирования рисков и определения основных подходов к усовер-

шенствуюванню указанного процесу з метою адекватного реагування на існуючі та потенціальні загрози в сфері пограничної безпеки в відповідності з вимогами сучасності.

Ключевые слова: *профілювання ризиків, профіль ризиків, індикатори ризиків, погранична безпека.*

Vikhtiuk A., Mushynskyi S., Potapchuk A. **Modern mechanisms of risk profiling in the State Border Guard Service of Ukraine**

The article addresses the issues of algorithmic process of risk profiling and determination of the main approaches to improvement of this process aimed at providing adequate response to existing and potential threats in the sphere of border security according to the current requirements.

Modern transformations of external and internal security environment of Ukraine in conditions of expanding the range of threats in the border sphere and actualization of the military threat, requires the increase of the efficiency of information management, development of the system of information and analytical support of integrated border management at the inter-agency, national and international levels.

In current conditions, risk analysis is the most dynamically growing direction which is a tool to ensure effective management in different domains, including in law enforcement activities. In turn, the introduction of risk profiling reflects fundamental changes in current approaches to the integrated system of state border protection, as well as in cooperation with law enforcement institutions both at national and international levels.

Risk profiling issues have repeatedly been discussed in the modern national scientific literature, yet activation of threats and challenges to national security of Ukraine determine the necessity for further research and improvement of algorithmization of the process of risk profiling as well as its normative definition and implementation.

Based on the foregoing, the article reveals modern approaches to improving of the basic stages of risk profiling. In particular, the following directions aimed at improvement of profiling organization have been outlined:

collection of information, including through information cooperation with law enforcement agencies of the neighboring countries and interacting agencies of Ukraine;

algorithm of processing of risk indicators based on their value and priority;

their dissemination and realization in the operational and service activity of the border guard units, introduction to information databases and their use in personnel training process;

monitoring of risk profiles effectiveness application.

Risk Profiling is one of the promising directions of preventive activity of border institutions that requires constant improvement, which will allow to make grounded management decisions under the conditions of limited budget and resources and to increase the effectiveness of operational and service activity of border guard units in the context of achieving the indicators that have been specified by the Strategy of development the State Border Guard Service of Ukraine.

Working out of the methods and ways of automating the processes of circulation and storage of the materials on risk analysis and risk profiles as well as the procedure of their use in the operational and service activity of State Border Guard Service of Ukraine have been determined as prospective directions for further research.

Keywords: *risk profiling, profile of risks, risk indicators, border security.*